

MINDENEKELŐTT...

(műtárgyaink környezetéről)

Tárgyaink megóvásának alapja a **helyes raktározás**. Ha az anyagot a számára kedvező és egészséges körülmények között tároljuk, a legtöbb **károsodási folyamatot megelőzhetjük**.

Éppen ezért nagyon fontos, hogy megpróbáljunk a raktározandó tárgyaknak **megfelelő hőmérsékletet, páratartalmat és fényviszonyokat** teremteni, majd azt térben és időben **megtartani**. Hiszen egy tényező megváltozása az összes többi eltolódását okozza. Ez könnyen belátható, ha például arra gondolunk, mi történik azokon a könyvespolcokon, amelyekre betűz a nap. A meleg következtében lecsökken a páratartalom, és a bőrkötések összezsugorodnak. A nap elvonultával pedig az ellenkezője figyelhető meg. Hasonlót idéznek elő az időszakosan fölmelegedő, majd lehűlő radiátorok is. Változások állnak be, ha látogatók csoportja szállja meg a helyiséget. De magunk is előidézhethetünk drámai hatásokat, például azzal, hogy az első meleg tavaszi napon lelkesen szellőztetni kezdünk. A betóduló levegő páratartalma a hűvös épületbelsőben lecsapódik, akár helyi csurgásokat is eredményezve. **Ezért ne feledjük: tartózkodni illik minden hirtelen változtatástól, ami a helyiség klímáját érintheti!**

A műtárgynak megfelelő környezet kialakításához elengedhetetlen a **raktározó épület alapos ismerete**: milyen az épület tájolása, napos óráinak száma, a környék széljárása, hol futnak a elektromos és vízvezetékek, vannak-e a belső berendezést, tárgyakat is károsító hibák, hiányosságok – beázás, nedvesedő falak, rossz állapotú nyílászárók stb. –, milyen állapotú a fűtőberendezés, és így tovább. **Az épület alapos megismerése után dönthetjük el, hol és hogyan biztosítjuk műtárgyaink számára a megfelelő körülményeket.**

Az egyes tényezők állandó beállítására léteznek céleszközök: páraelvonók, párásítók, melegítők és hűtők. Ezek együttes használatával állíthatjuk be a kívánt értékeket. Üzemeltetésük azonban nem olcsó és meghibásodásuk esetén külön műszaki személyzetet igényelnek. Ismerve a realitásokat, érdemes kihasználni a régi épületek meglévő adottságait. A vastag falak lassú melegedése és lehűlése biztosítja a környezeti értékek viszonylagos állandóságát (jó nyílászárók esetén). Gyakori azonban a falak nedvesedése, amelyet légszárítással csak fokozhatunk, szinte felhúzzuk a vizet a falakba, tehát rontunk a helyzeten. **Ezért célszerű mérnöki és restaurátori segítséget kérni döntéseink meghozatalában.** Minden körültekintésünknek alapja csakis az érintett helyiségek **klimatikus viszonyainak mérése** lehet. Ennek eszközei, a páratartalom-mérő és a hőmérő optikusnál is kaphatók. Az értékek időbeli változásának feljegyzése nélkül azonban csak félúton járunk. A termohigrográf múzeumokban is látható kicsiny dobozkájában íródo papírszalag azonban teljes információt nyújt. Érdemes évente elvégezni a mérést, hogy meggyőződjünk arról, minden rendben van, vagy észrevehessük a hiányosságokat.

A klimatikus viszonyok megtartása mellett a józan háztartási szemlélet, a tisztaság és rend szeretete nélkülözhetetlen. A következőkben felsorolásra kerülő biológiai károsító tényezők az épület gondozásával – rendszeres takarításával, a raktározó helyiség gyakori szellőztetésével –, tehát odafigyeléssel kiküszöbölhetők.

A **rovarkártevők** behurcolással, vagy szellőztetéskor – főleg tavasszal – kerülnek az épületbe. Kedvező életkörülményeik a nyugalom, a takarítás hiánya, a por, a magas páratartalom (70-90%), és a meleg (25-30 C°). Nem megfelelő körülmények között tárolt – főként a szerves anyagból (fa, papír, bőr, textil) készült – tárgyak takarításakor, esetleges áthelyezésekor nagyon fontos, hogy gondosan vizsgáljuk meg, látjuk-e rovarfertőzés nyomait: járatokat, röpnílásokat, illetve azokból pergő világos, friss furatlisztet. Ha ilyet észlelünk, semmiképpen se tároljuk azokat a többi tárggyal együtt, hanem előbb gondoskodjunk fertőtlenítésükről!

A **rágcsálók** megjelenése általában a nyílászárók meghibásodásával, vagy az épület leromlott állagával függ össze. Ha rágásnyom, ürülék elárulja őket, úgy járjunk el, mint otthon. (Csapda, kihelyezett méreg.)

A *baktériumok* és *gombaspórák* mindig jelen vannak a levegőben. És ha a hőmérséklet meghaladja a 22 C° fokot, a relatív légnedvesség pedig a 65%-ot, kedvező körülmények alakulnak ki veszélyes mértékű elszaporodásukhoz. A szerves anyagokon megtelepedő penész azok lebontásával a tárgyak végső pusztulását okozhatja. A tárgyakon megtelepedő por szervesanyag-tartalma is kitűnő táptalaja lehet a penészgombáknak. A **rendszeres (éves) takarítás, portalanítás** már nagymértékben csökkenti a penészfertőzés esélyét. Ha mégis penészfertőzést tapasztalunk – spóratelepeket pillantunk meg, vagy lilás, vöröses, zöldes elszíneződést és mállékonyságot észlelünk –, a fertőzött tárgyat haladéktalanul különítsük el a többitől! Így megakadályozhatjuk a behurcolással való további fertőzést. Mérlegelni kell, hogy nem az őrzési körülmények okozták-e a penészek aktivizálódását. Minden esetben a nedvesedés okának megszüntetése, és a penészes, nedves tárgy kiszárítása és fertőtlenítése a legfontosabb teendő! (A szárítandó tárgyat hűvös, jól szellőző helyre tegyük! – a penészek szaporodása +4°C-on leáll.)

Sokszor a legegyszerűbb figyelem akadályozza meg a kárt, a biológiai károsítók elszaporodását. Ne felejtsünk ablakpárkányon, radiátoron, kályha közelében, vízvezeték vagy fűtésű alatti tárgyakat, ne tároljunk méltatlan körülmények között – kitéve napsugárzásnak, nedvességnek, s egyéb környezeti bántalmaknak – jelentős értékkel bíró régiségeinket!

S végül még néhány szó a takarításról: Ne használjunk vegyszereket régi tárgyaink tisztításához, és ne törölgessük nedves ronggyal fából készült bútorainkat, festett tárgyainkat! A nedvesség – amint láttuk – kedvez a biológiai károsítók megtelepedésének, és értékes festésnyomokat, részleteket tüntethet el. Időközönként portalanítsunk tollsöprűvel, ha pedig fertőzést tapasztalunk, forduljunk fertőtlenítő szakemberhez!

Mindezek betartásával még sokáig élvezhetjük múltunk emlékeit.

*[Forrás: Útmutató épített és tárgyi örökségünk megóvásához (szerkesztette: Káldi Gyula és Várallyay Réka); Kulturális Örökségvédelmi Hivatal – Teleki László Alapítvány, Budapest, 2004.
A fenti fejezet szerzője: Schramkó Péter]*